

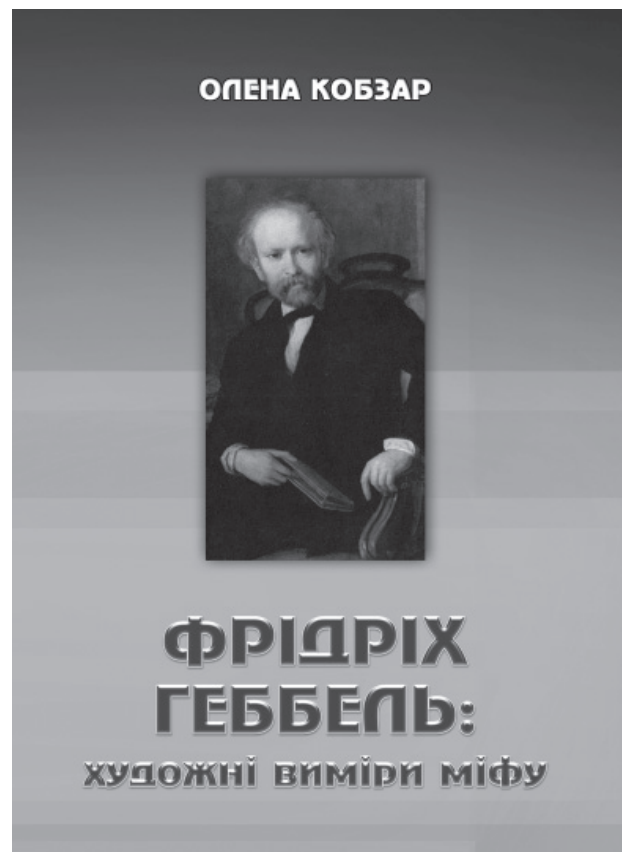
Олена Шишліна

СВОЄРІДНІСТЬ ТВОРЧОСТІ ФРІДРІХА ГЕББЕЛЯ: МІФОПОЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Рецензія на книгу: Кобзар О. Фрідріх Геббель: художні виміри міфу: монографія / Олена Кобзар. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – 324 с.

Багатий досвід вивчення й аналізу міфологічних явищ і тенденцій німецьких мислителів XIX століття розглядається в монографії О. Кобзар “Фрідріх Геббель: художні виміри міфу”. Дослідження міфологічних теорій у німецькій науці вказаного періоду авторка вважає актуальним, оскільки воно дозволяє, з одного боку, осмислити історію вивчення міфології у світовій культурі взагалі, а з іншого – акцентувати використання міфопоетики в конкретно-історичних формах індивідуальної авторської творчості.

Фундаментальному дослідженню процесу становлення міфологічних теорій в німецькій науці присвячено перший розділ монографії. За висновком дослідниці, для міфологічної науки XIX ст. визначальними були такі напрямки розгляду проблеми міфу: антропологічна інтерпретація, вплив історизму, етнологічний та психологічний аспекти, соціологічний підхід. У першому розділі О. Кобзар також детально аналізує різні наукові погляди на поняття “міфопоетика”, які знайшли розвиток у працях вітчизняних і зарубіжних літературознавців; розробляє ефективний термінологічний інструментарій для вивчення трансформації міфу в літературі; виділяє провідні міфопоетичні парадигми німецької літератури XIX століття, їхні основні інтегральні та диференційні складові. Міфологію, котра – як предмет міфопоетичних досліджень – виступає в якості вторинної семіотичної системи, О. Кобзар розподіляє на прадавню (архаїчні міфи), класичну (античні міфи), християнську (біблійні міфи) та національну (історичні міфи). Отримуючи літературну рецепцію та інтерпретацію, зазначені види міфології складають сутність відповідних парадигм. Виділення і розгляд цих парадигм дозволяє їх конкретизувати відносно дискурсів, текстів, контекстів, зумовлює подальший розгляд міфологізованих творів у чотирьох напрямках: архаїчний, античний, християнський та національно-історичний, у кожному з яких проявляються різні стильові тенденції, жанрові рішення, наративні стратегії.

Художній міфологізм як вільна поетична гра з міфологічним матеріалом є домінантою творчості багатьох митців XIX століття, для яких міфологія стала невичерпним джерелом поетичного натхнення, втіленням творчої фантазії народу, віддзеркаленням універсального вселенського духу.

Чільне місце в німецькому письменстві постромантичного періоду посідає поет, новеліст і драматург Фрідріх Геббель (1813–1863), художній спадок якого залишається невідомим та маловивченим. Ознайомити широкий загал із творчим набутком німецького літератора, своєрідністю його художнього методу – головна мета монографії О. Кобзар.

Чим же визначна творчість Ф. Геббеля, адже дозволяє дослідниці вирізнити її як окремих літературний період – “добу Геббеля-Вагнера”, що змінює наше уявлення про розвиток літературного процесу?

О. Кобзар представляє Ф. Геббеля як талановитого поета і драматурга, “останнього класика” німецької літератури, філософа, популярного театрального діяча свого часу, поборника “ідеальної драми” та фундатора нових категорій естетики мистецтва. Він є автором дванадцяти драм, двох збірок віршів, новел та поетичного епосу “Мати і дитина”. Крім того, вісім томів повного зібрання його творів складають листи та щоденники. Наукові статті Ф. Геббеля з теорії літератури та драми здобули йому почесне звання професора університету.

1840–1860-і роки дослідниця визначає як період найпродуктивнішої творчої діяльності митця (були написані драми “Юдіть”, “Марія Магдалина”, “Грод і Маріамна”, “Молох”, “Гіг і його каблучка”, “Геневева”, “Агнеса Бернауер”, “Димитрій”, “Нібелунгі”), якісно новий та відносно завершений, що характеризується певною цілісністю і єдністю індивідуальних творчих підходів, філософських, етичних та художніх ідей. Філософи Ф. Шеллінг, А. Шопенгауер, Ф. Фішер, Л. Фейєрбах, М. Штірнер стали виразниками світоглядно-естетичної єдності означеної доби, провідні тенденції якої – глибокий психологічний аналіз, детально зображений конкретно-історичний фон, перенесення реальних суспільних конфліктів сучасності у сферу морально-етичних абстракцій та міфології, філософсько-психологічні узагальнення – були реалізовані у творах Ф. Геббеля та Р. Вагнера. Звідси й твердження дослідниці про “добу Геббеля–Вагнера”.

За переконанням О. Кобзар, Фрідріх Геббель був яскравим представником свого часу революцій та реформ, суспільної активності та глухої реакції, нових ідей та прагнення змін. Творчість письменника, ґрунтуючись на традиціях німецької літератури, виступає водночас і “*kunstlerische Opfer der Zeit*” – мистецькою жертвою часу [2, с. 97], презентуючи нові тенденції розвитку драматургії (психологізація драми, міфопоетична парадигма, параболічність, відкритий фінал). Слід додати, що розвиток літератури і яскрава творча індивідуальність – явища взаємозалежні, тому поняття “талант” неодмінно співвідноситься з головними принципами життя нації, фокусуючи її морально-етичні засади.

Найбільш продуктивним методом дослідження творчості Ф. Геббеля авторка роботи вважає міфопоетичний аналіз, який дозволяє вивчити своєрідність його поезики з точки зору художнього застосування і

трансформації міфу, міфологічних образів і мотивів, розглянути принципи введення міфологічних елементів та їх функціонування в авторському тексті.

Цікавим аспектом новизни дослідження є твердження, що ідеї “нової міфології” у творах письменника виступають у ролі знакової системи, культурного коду, що дозволяє інтерпретувати їх у широкому літературному й культурно-історичному контексті, надає їм глибинного, філософсько-символічного значення. В усвідомленні своєї творчої долі, у пошуках і втіленнях ідей світової єдності “нова міфологія” як онтологічний принцип життя і мистецтва стала для письменника гносеологічним “ключем” до таємниць буття.

Варто погодитися, що обраний О. Кобзар ракурс дослідження творчості Ф. Геббеля в координатах міфопоетики становить значний інтерес для фахівців та поціновувачів німецької літератури ХІХ століття, оскільки відкриває нові грані її самобутності, зв’язки із світовою літературною та філософською думкою доби.

Основна частина монографії присвячена власне літературному та філософському доробку Ф. Геббеля, розглянутому крізь призму його оточення, часу, які, безперечно, справили значний вплив на стиль і природу творчості митця. Різновекторні філософсько-естетичні роздуми німецького письменника, його погляди на літературу взагалі та драматичне мистецтво зокрема, ставлення до міфології як витоків історії та культури людства розглянуто в другому розділі монографії. Дослідниця акцентує увагу на тому, що зв’язки естетики Ф. Геббеля з філософією німецького романтизму не обмежуються її безпосередньою рецепцією. Зіставлення філософських роздумів письменника, як і його художніх творів, образів, мотивів, із текстами Г. В. Ф. Гегеля, Ф. Шеллінга, А. Шопенгауера, котрі, згідно з біографією митця, не були йому ще відомі, засвідчує гомогенність ідей драматурга і філософів, їх сурядність, що демонструють численні приклади. Належне місце відведено аналізу рецепції міфопоетики Ф. Геббеля в наукових розвідках німецьких літературознавців.

У третьому розділі представлено аналіз розвитку німецької драматургії ХІХ століття, провідним аспектом якого дослідниця обґрунтовано називає міфологізм. Теза, котру вона сформулювала чи не найрельєфніше, стосується використання міфологізму як універсального інструменту, що дозво-

ляє письменникам осмислити і представити дійсність як складову вселюдського буття в його найширших часових і просторових вимірах. Наступні підрозділи містять розвідки, які розкривають специфіку інтерпретації та трансформації сюжетно-мотивних структур міфів у драматичних творах Ф. Геббеля. У центрі розгляду тут – поетика міфологізування, котра є стрижнем драматургії митця і для якої характерні такі риси: використання міфологічних образів і сюжетів, трансформація існуючих міфологічних моделей і створення авторського міфу. Головною метою міфотворчості Ф. Геббеля дослідниця вважає постійні пошуки й “реконструкцію” одвічних моделей людського буття й глибинних архетипів людської психіки, що стали не лише підставою для літературного експерименту, але й домінантною рисою його соціального позиціонування. Письменник використовує міф як джерело сюжетів та мотивів, як форму вираження певної ідеї та як жанрову категорію. Усвідомлення міфів як “альтернативної реальності” (М. Моклиця) дало Ф. Геббелю можливість не лише актуалізувати й інтерпретувати міфічні сюжети і образи, але й відмежуватися від реального життя заради цілісного світосприйняття.

У четвертому розділі наведний ґрунтовний аналіз модифікації і трансформації міфу про нібелунгів у творах німецьких письменників ХІХ століття, серед яких акцентовано драматичну трилогію Ф. Геббеля “Нібелунги”. Вагомо, що рецепція давньогерманського епосу про нібелунгів у середині ХІХ ст. зумовила нове розуміння міфу, який філософи та митці розглядали в контексті історії розвитку людства.

Безперечно, читач-фахівець може знайти в монографії О. Кобзар певні дискусійні моменти, що також має позитивний момент, адже спонукає до діалогу і полеміки, без яких розвиток науки неможливий. Сподіваємося, що актуальність обраної проблематики і авторська стратегія її наукової репрезентації забезпечать інтерес до рецензованої монографії не лише в літературознавчих колах, але й у широкого читацького загалу.

Література

1. Кобзар О. Фрідріх Геббель: художні виміри міфу: монографія / Олена Кобзар. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011.
2. Hebbel F. Dramen / Friedrich Hebbel. – Bindlach: Gondrom Verlag, 1995.